

แนวความคิดในด้านการวางแผนสำหรับสถาบันการศึกษาอุดมศึกษา

2.1 แนวความคิดในเรื่องการวางแผนโดยทั่วไป

แนวความคิดในเรื่องการวางแผนนี้ ได้มีผู้รู้ผู้ศึกษาและผู้ชำนาญการหลายสาขา กำหนดไว้ในลักษณะที่แตกต่างกัน อาทิเช่น

การวางแผน คือ การร่วมกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งมักจะเป็นผู้บริหารมา ร่วมกันพิจารณา เพื่อกำหนดแนวทางในอนาคตของสถาบัน หรือหน่วยงาน ว่าจะมีการทำอะไร กี่บ้าง หรือคาดว่าจะถึงที่ใดที่กระทำนั้นจะมีผลต่อหน่วยงานของตนในอนาคตอย่างไร

นักเทคนิค มักจะมองว่า การวางแผนคือ งานในหน้าที่ของนักวางแผนนั่นเอง งานอะไรก็ตาม งานอะไรก็ตามที่นักวางแผนทำตามสาขาวิชาชีพ (PROFESSIONAL) ของตน ทางด้านการวางแผน นั่นคือ งานหรือการวางแผน

นักวางแผน ได้กำหนดคำนิยามสั้น ๆ ของการวางแผนไว้ว่า งานวางแผนคือเรื่อง ของการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ผลที่ต้องการในอนาคต

ผู้บริหารมักจะมองว่า งานวางแผนนั้น แท้จริงเป็นงานสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งเป็นหน้าที่ ในงานหลักของผู้บริหารและงานนี้เป็นงานที่มีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในกระบวนการบริหาร ทั้งหมดในสภาวะปัจจุบัน ในทางกลับกัน อาจกล่าวได้ว่า ในงานบริหารใด ๆ ก็ตาม หากความ ล้มเหลวปรากฏขึ้นตั้งแต่ขั้นการวางแผนแล้ว ความสำคัญทางการบริหารที่จะให้มีประสิทธิภาพ สูงคุ้มค่ากับการลงทุน ย่อมจะเป็นปัญหาตามไปด้วยเสมอ

ทางด้านนักวิชาการ ที่ศึกษาค้นคว้าทางด้านการบริหารและการวางแผนก็พยายาม มองหาทางสายกลาง ที่รวมทั้งแนวทางที่ยึดถือหลักปฏิบัติและปรัชญาของการวางแผน พวกนี้ ได้กำหนดคำจำกัดความของการวางแผนไว้ว่า เป็นเรื่องของขบวนการ หรือ PROCESS ถือว่า การวางแผนเป็นกระบวนการต่อเนื่องทางด้านบริหาร ที่ช่วยให้เกิดการปรับตัวในหน่วยงานใน องค์การหรือสถาบัน การปรับตัวนั้นมีผลช่วยให้หน่วยงานหรือองค์การสามารถดำเนินงานบรรลุ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ด้านต่าง ๆ ในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ได้กำหนดแนวทางในด้านการวางแผนไว้ในลักษณะ

- (1) กระบวนการ หรือ PROCESS
- (2) การดำเนินการแบบต่อเนื่อง หรือ CONTINUITY
- (3) การประเมินผล หรือ EVALUATION

สำหรับที่วางแผนที่มุ่งเน้นในทางปฏิบัติมักจะหลีกเลี่ยงการตกเตียงในเชิงปรัชญา มุ่งหาแต่ว่ามีอะไรบ้างที่จะใช้ให้เป็นผลในทางปฏิบัติในภาวะปัจจุบันก็จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พวกผู้รู้ที่พยายามมุ่งหาความจริงหรือสัจธรรม และหลักการที่ต้องการ มักจะเสนอให้กำหนดแนวความคิดให้ชัดเจนเสียก่อน แล้วจึงค่อยลงมือหาจุดทางการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยป้องกันการออกนอกกรอบทิศทาง การลอกเลียนซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

2.2 แนวความคิดในเรื่องการวางแผนการศึกษา

การวางแผนการศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ตามระดับของหน่วยงาน¹ ดังนี้

- การวางแผนในระดับสถาบัน (INSTITUTIONAL LEVEL)
- การวางแผนในระดับวิทยาลัย คณะ หรือโรงเรียน COLLEGE หรือ FACULTY หรือ SCHOOL LEVEL)
- การวางแผนระดับแผนกวิชา หรือภาควิชา (DEPARTMENT LEVEL)

ในแต่ละระดับที่กล่าวถึงนี้ วิธีการดำเนินงานและกระบวนการในการวางแผนย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันไป เทคนิคในการวางแผนบางอย่างอาจใช้ร่วมกัน แต่ความลึกซึ้งและความลึกลับซับซ้อนของกลวิธี และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจะแปรเปลี่ยนไปตามระดับแต่ละชั้น

2.2.1 การวางแผนในระดับสถาบัน (INSTITUTIONAL LEVEL)

งานวางแผนโดยทั่วไปจะเน้นอยู่ในเรื่องที่เป็นวงกว้าง จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นแนวทางในระยะยาวในอนาคตของสถาบัน โดยมุ่งที่จะสร้างความเป็นเลิศทาง

¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ฝ่ายวางแผนและพัฒนา .หลักและแนวคิดในการวางแผนทางวิชาการของมหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวางแผนและพัฒนา , 2521 .หน้า 1

วิชาการทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนกำหนดแนวทางที่ค่อนข้างชัดเจนว่า สถาบันจะมุ่งรับใช้บริการ หรือตอบสนองความต้องการหรือการเปลี่ยนแปลงของสังคมในส่วนตัว ในขณะที่เดียวกันก็จะเน้นถึงการกำหนดแนวทาง ในการปรับปรุงคุณภาพในงานหลักของสถาบันอุดมศึกษา คือ

- (1) งานด้านการเรียนการสอนหรือการผลิตบัณฑิต ซึ่งเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ในระดับสูง
- (2) งานด้านการค้นคว้าวิจัย การมุ่งสร้างความรู้ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ และงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ
- (3) งานด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ทั้งในด้านการเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ความรู้ เพื่อช่วยแก้ปัญหาของสังคม
- (4) งานด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คือ การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างหรือสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันดี และการอนุรักษ์ผลงานทางด้านศิลปะ

การวางแผนในระดับสถาบันนั้น พอจะกล่าวได้ว่า เป็นการกำหนดแนวทางและนโยบายกว้าง ๆ ว่า สถาบันจะมุ่งความพยายามและการใช้ทรัพยากรไปในทิศทางใด แนวทางกว้าง ๆ นี้ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนพอสมควรที่จะช่วยให้สามารถกำหนดภาระกิจหลักของสถาบันได้ว่า จะทำอะไร เพื่ออะไร ในช่วงระยะเวลาไหน อย่างไร

2.2.2 การวางแผนในระดับวิทยาลัย คณะ หรือโรงเรียน (COLLEGE หรือ FACULTY หรือ SCHOOL LEVEL)

ในระดับงานวางแผนส่วนนี้ จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะของตนเอง เป็นสาขาวิชาใหญ่ ๆ ซึ่งมักจะระบุเป็นชื่อคณะ เช่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ เป็นต้น งานวางแผนระดับนี้จะแคบเข้าสู่ขอบเขตของกลุ่มวิชาที่ชัดเจนแน่นอน จะเป็นการกำหนดแนวทางหรือบทบาททางวิชาการเฉพาะสาขาของตน ในด้านต่าง ๆ ที่คณะวิชานั้น ๆ จะดำเนินการบุกเบิกค้นคว้าวิจัย เพื่อสร้างความรู้ใหม่ เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการในสาขานั้น ๆ และนำความรู้ดังกล่าวเข้าช่วยในการแก้ปัญหาของสังคม

ในการวางแผนในระดับนี้จะสามารถนำแบบแผนของการวางแผนในระดับสถาบันมาเป็นตัวแบบได้โดย แต่ขอบเขตของการวางแผนจะถูกจำกัดเฉพาะในวงสาขาวิชาของคณะเท่านั้น

2.2.3 การวางแผนระดับ แผนกวิชา หรือภาควิชา (DEPARTMENT LEVEL)

งานวางแผนในระดับนี้ ถือได้ว่าเป็นการวางแผนในหน่วยงานที่เล็กที่สุด ขอบขอบเขตการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่มีความสำคัญสูงสุด เพราะจะเป็นหน่วยงานที่จะดำเนินการวางแผนในรายละเอียดหลังจากได้นโยบายจากระดับมหาวิทยาลัยและคณะมาแล้ว ซึ่งจะนำไปสู่การรวบรวมเป็นแผนในระดับคณะและมหาวิทยาลัยต่อไป

2.3 แนวทางในการวางแผนทางกายภาพ

ในการวางแผนทางกายภาพสำหรับสถาบัน ระดับอุดมศึกษานั้น ไม่มีทฤษฎีหรือแนวความคิดใดที่ระบุไว้อย่างชัดเจน ในการศึกษาค่าเป็นต้องนำเอาทฤษฎีการวางแผนทางกายภาพในต้นตาง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับขนาดและที่ตั้งของสถาบันระดับอุดมศึกษาในแต่ละแห่ง ทั้งนี้จะต้องถือแนวทางในการวางแผนการศึกษาเป็นหลัก และกำหนดแผนทางกายภาพให้มีความสอดคล้องใน เรื่องทรัพยากรและวิธีการ

2.3.1 การพิจารณาด้านที่ตั้งของมหาวิทยาลัย จะต้องพิจารณาในลักษณะของแบบแผนที่ตั้ง (LOCATION PATTERNS) ซึ่งอาจเป็นลักษณะแบบแผนแบบกระจายตัว (DISPERSED PATTERNS) หรือ แบบแผนแบบกระจุกตัว (CLUSTERED PATTERNS) ซึ่งนำเอาปัจจัยของสภาพแวดล้อมของชุมชน ทรัพยากรที่มีอยู่ การบริหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาเป็นข้อพิจารณาประกอบการกำหนดที่ตั้งในรูปแบบใดในกรณีศึกษาของมหาวิทยาลัย แนวความคิดดังกล่าวจะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการพิจารณาที่ตั้งสำหรับวิทยาเขตที่อาจจะมีขึ้นในอนาคต

2.3.2 ในการแบ่งเขตการใช้ที่ดินได้นำเอาทฤษฎีการแบ่งเขตการใช้ที่ดินในเมืองเป็นรูปวงกลม (THE CONCENTRIC ZONE URBAN THEORY) โดยการกำหนดกิจกรรมด้านบริหารและบริการของมหาวิทยาลัยอยู่ในจุดศูนย์กลางของมหาวิทยาลัย แล้วกระจายการ

การใช้ที่ดินออกไป เป็นวงรอบเรียงลำดับความสำคัญ จนในที่สุดถึงพื้นที่ในส่วนต่อเชื่อมกับการใช้พื้นที่ต่างประเภทได้กำหนดไว้เป็น BUFFER ZONE ซึ่งเป็นส่วนเชื่อมต่อสำหรับการใช้ที่ดินทั้งสองประเภทเข้าหากัน ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถจะควบคุมให้การใช้ที่ดินออกมาเป็นวงรอบที่สมบูรณ์อันเนื่องมาจากลักษณะสภาพที่ดิน แต่ก็ได้เรียงลำดับความสำคัญของกิจกรรมตามลำดับก่อนหลังกับศูนย์กลางมหาวิทยา สัย

2.3.3 นำเอาทฤษฎีแหล่งชุมชน (CENTRAL PLACE THEORY) มาประยุกต์ในการกำหนดขนาดศูนย์กลางของมหาวิทยา สัย โดยพิจารณาถึงศูนย์กลางมหาวิทยา สัย มีหน้าที่เรียงลำดับความสำคัญ (HIERACHICAL FUNCTION) ซึ่งหมายถึง เราอาจกำหนดให้มีศูนย์กลางได้ในหลายระดับ เช่น ในระดับคณะ กลุ่มวิชา BLOCK จนถึงระดับมหาวิทยา สัย เป็นต้น

2.3.4 แนวความคิดของ เลอช (LOSCH) เกี่ยวกับแหล่งชุมชน ซึ่งต้องการให้เกิดดุลยภาพในการใช้ที่ดินนั้น ก็น่าจะเป็นเป้าหมายเดียวกับการใช้ที่ดินในมหาวิทยา สัย ซึ่งอาจกำหนดแนวทางได้ว่า ที่ตั้งแต่ละแห่งจะต้องให้ประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่มีการสูญเสียของพื้นที่ สำหรับบริเวณที่กิจกรรมแต่ละประเภทมา เชื่อมต่อกัน จะต้องกำหนดให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมและเกิดผลดีแก่กิจกรรมทั้งสองประเภท

2.4 สรุป

ในการวางแผนสำหรับสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา นี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดแนวความคิดในเรื่องการวางแผนการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งได้กำหนดแนวทางการวางแผนไว้ใน 3 ระดับ จากระดับสถาบัน หรือมหาวิทยา สัย มาถึงระดับคณะและลงไปยังระดับแผนกวิชา หรือภาควิชา

สำหรับแนวทางในการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพนั้น มุ่งที่จะทำให้พื้นที่มหาวิทยา สัย สามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เกิดดุลยภาพในการใช้ที่ดินและทิศทางในการกำหนดที่ตั้งของมหาวิทยา สัย ที่เหมาะสม แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็จำเป็นต้องมีแผนด้านการศึกษาให้ชัดเจนก่อนในทุกเรื่อง เพื่อจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพของมหาวิทยา สัย ต่อไป